

Гусаров К. В.

ЧАСТИНА

ТРЕТЯ

ОСКАРЖЕННЯ ТА ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

Глава XXXIV

МОДЕЛІ ОСКАРЖЕННЯ ТА ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

§ 1. Судові помилки, їх причини та класифікація

Здійснення цивільного судочинства та реалізація судової влади неможливі без належного виконання судових рішень, що набрали законної сили. При розгляді цивільних справ суди мають ухвалювати законні та обґрунтовані судові рішення з дотриманням інших вимог, що ставляться до актів правосуддя. Проте іноді, на жаль, справи розглядаються з недотриманням норм матеріального чи процесуального права. У таких випадках судові помилки за скаргами заінтересованих осіб виправляються судами апеляційної та касаційної інстанцій.

Статистика Верховного Суду України свідчить, що у 2009 р. з ухвалених рішень та ухвал місцевих судів в апеляційному порядку оскаржено 68,3 % від загальної кількості. У касаційному порядку, у порядку перегляду за нововиявленими обставинами та в порядку перегляду судових рішень Верховним Судом України подано 337 тис. заяв та скарг¹.

¹ Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2009 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/09F805995C5F5CA6C2257752002A196D?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=09F805995C5F5CA6C2257752002A196D&Count=500&>

У першому півріччі 2010 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року кількість цивільних справ за апеляційними скаргами на рішення та ухвали місцевих судів, що перебували у провадженні апеляційних судів, збільшилась у 3,6 разу і становила 244,7 тис. У провадженні Верховного Суду України в касаційному порядку, за нововиявленими та винятковими обставинами у I півріччі 2010 р. (із урахуванням розгляду витребуваних справ) перебувало 38,1 тис. цивільних справ, касаційних скарг, заяв¹.

Такі дані свідчать про існування кризи правосуддя в тому аспекті, що понад п'ятдесят відсотків рішень та ухвал місцевих судів оскаржуються суб'єктами такого права у способах та порядку, передбачених цивільним процесуальним законодавством. Це означає певну недовіру суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин до судових рішень як до актів правосуддя.

У процесуальній літературі зазначається, що Є. В. Васьковський звертав увагу на те, що як би добре не були підготовлені судді до своєї діяльності, як би сумлінно та уважно вони не ставилися до виконання своїх обов'язків, у будь-якому випадку вони не можуть бути цілком гарантовані від помилок. Не лише неправильне розуміння закону чи випадковий недогляд при встановленні фактичних обставин справи, а й суб'єктивні думки, симпатії чи антипатії судді стають причинами ухвалення неправильних рішень. Не можна заперечувати і умисне ухилення суддів від справедливості, котре, завдяки наданій суддям свободі переконання, не помічає найпильніший нагляд та залишається непокараним².

Тому можливість перевірки та перегляду судових рішень покликана максимально убезпечити заінтересованих осіб від судових помилок, що трапляються при розгляді цивільних справ. Виходячи з цього та з вимог, що ставляться до судових рішень (законність, обґрунтованість, повнота, точність та ясність), можна класифікувати судові помилки на такі групи.

До першої належать помилки, котрі можуть виправлятися лише судами контролюючих інстанцій. Мова йде про порушення вимог законності та обґрунтованості судового рішення. У разі їх наявності

¹ Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2010 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/DB726E471C0C7D96C22577CB0043223F?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=DB726E471C0C7D96C22577CB0043223F&Count=500&>.

² Див.: Борисова, Е. А. Проверка судебных актов по гражданским делам [Текст] / Е. А. Борисова. – М.: Городец, 2005. – С. 8.

цивільне процесуальне законодавство передбачає можливість їх виправлення судами апеляційної та касаційної інстанцій. Суд, що ухвалив рішення з порушенням указаних вимог, не вправі його виправити з метою усунення вказаних помилок.

Другу групу судових помилок становлять такі, що порушують належну єдність судової практики та міжнародні зобов'язання України. Такі помилки виправляються Верховним Судом України. Процедура перегляду рішень вказаним судовим органом не передбачає дотримання вимог законності та обґрунтованості. Акт правосуддя підлягає переглядові лише при неоднаковому застосуванні судом (судами) касаційної інстанції тих самих норм матеріального права та у випадку визнання судовою міжнародною установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення державою взятих на себе міжнародних зобов'язань.

До третьої групи належать помилки, що допущені судом, котрий ухвалив рішення, та можуть бути ним усунені. Це відбувається при порушенні вимог повноти, точності та ясності судового рішення. У таких випадках суд може роз'яснити рішення, виправити у його змісті описку та арифметичні помилки. У процесуальній літературі такі випадки характеризуються як усунення недоліків судового рішення судом, який його ухвалив¹.

До четвертої групи помилок відносять порушення норм процесуального права, які не тягнуть скасування чи зміни судового рішення. До них належать, наприклад, недотримання судом строків розгляду цивільної справи, відкриття провадження у справі без належної сплати судових витрат за умови наступного виправлення вказаного порушення.

§ 2. Право на оскарження судових рішень та право на справедливий судовий розгляд

Право на оскарження судових рішень є похідним від права на звернення до суду за захистом. Останнє, у свою чергу, складається з: а) можливості звернення до суду першої інстанції за захистом і б) звернення до суду контролюючої інстанції із скаргою на рішення суду першої інстанції у випадку незадоволення заінтересованою особою

¹ Позовне провадження [Текст] : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 541–547.

останнім. При характеристиці права на оскарження судових рішень доцільним є його дослідження з позицій міжнародно-правових стандартів здійснення правосуддя.

При буквальному розумінні ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод може скластися враження, що вона прямо не закріплює право зацікавленої особи на вирішення судом виниклого спору про цивільні права й обов'язки, окреслюючи виключно вимоги справедливості розгляду. В той же час очевидно, що якщо в особи відсутній доступ до правосуддя, решта гарантій права на справедливий судовий розгляд стають безглуздими.

На підставі цієї тези Європейський суд з прав людини розробив принцип «права на доступ», який впливає з положень ч. 1 ст. 6 Конвенції. Частина 1 ст. 6 Конвенції гарантує кожному право на звернення до суду з будь-якою вимогою, що стосується спору про його цивільні права й обов'язки («право на суд»). Порушення права на суд, одним з аспектів якого є право на доступ до правосуддя, має місце в тих випадках, коли особа, обґрунтовано вважаючи незаконним втручання будь-яких інших осіб у здійснення своїх цивільних прав, не має можливості звернутися з відповідним позовом до суду, що відповідає вимогам ч. 1 ст. 6 Конвенції. Крім того, право на доступ до правосуддя повинно не тільки формально визнаватися, а й бути «ефективним».

Необхідно, щоб розгляд справи в судах вищих інстанцій відповідав цим вимогам. Так, у рішенні у справі *Екбатані проти Швеції* від 26.05.1988 р. вказується: «У відповідності з практикою Суду до держави, де створені апеляційні або касаційні суди, висувається вимога забезпечити особам, що притягуються до відповідальності згідно із законом, користування в таких судах основними гарантіями, передбаченими нормами Конвенції»¹.

Комітет міністрів Ради Європи в Рекомендації R (2000) 2 з перегляду справ і відновлення провадження у справі на внутрішньодержавному рівні у зв'язку з рішеннями Європейського суду з прав людини не визначає, хто саме повинен звертатися за переглядом справ. Беручи до уваги, що основною метою Рекомендації є забезпечення адекватного захисту потерпілих унаслідок порушень Конвенції, встановлених Судом, логіка системи передбачає, що вказані особи повинні мати право звертатися з необхідним клопотанням до компетентного суду або іншого внутрішньонаціонального органу. Зважаючи на різні тра-

¹ Овчаренко, О. М. Доступність правосуддя у контексті Європейської конвенції з прав людини [Текст] / О. М. Овчаренко // Право і безпека. – 2005. – № 4/5. – С. 37.

диції Договірних Сторін, положення подібного характеру не були включені у Рекомендацію¹.

Як бачимо, Комітет міністрів Ради Європи не передбачає перелік суб'єктів права, що рекомендується, на перегляд судового рішення. Пріоритет законодавчого закріплення кола таких осіб названий орган відносить до національного законодавства Договірних Сторін. Проте ст. 8 Загальної декларації прав людини передбачене право кожної людини на ефективне відновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом². Це положення повною мірою стосується і права заінтересованих осіб на оскарження судових рішень за правилами, передбаченими національним законодавством.

Доступність засобів перегляду судових актів передусім має на увазі наявність у заінтересованої сторони права на оскарження рішень суду першої інстанції. Незважаючи на те, що ч. 1 ст. 6 Конвенції як така не передбачає і не має на увазі право на апеляційне оскарження судових рішень по цивільних справах, таке право може бути надане сторонам національним процесуальним законодавством. Відповідно, якщо вищестоящий суд вирішує спір про цивільні права й обов'язки, гарантії ч. 1 ст. 6 Конвенції застосовуються і на стадії апеляційного або касаційного перегляду³.

Статті 292 і 324 ЦПК України передбачають коло суб'єктів права на апеляційне і касаційне оскарження судових актів. У правозастосовній практиці не виникає проблем при оскарженні акта правосуддя особами, що брали участь у розгляді судом цивільної справи. Закріплюючи як суб'єктів права оскарження осіб, які беруть участь у справі, та осіб, вказаних у статтях 45 і 46 ЦПК, законодавець надав таке право також особам, які не брали участі в розгляді справи, але відносно прав і обов'язків яких суд виніс рішення. Саме останнім і важко подеколи реалізувати гарантоване ст. 13 ЦПК право на апеляційне і касаційне оскарження судових рішень.

¹ Рекомендація R (2000) 2 по пересмотру дел и возобновлению производства по делу на внутригосударственном уровне в связи с решениями Европейского Суда по правам человека [Текст] : принята Ком. министров Совета Европы 19 янв. 2000 г. на 694-м заседании представителей министров // Рос. юстиция. – 2001. – № 12. – С. 69.

² Див.: Міжнародне право в документах [Текст] / за заг. ред. М. В. Буроменсько-го. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – С. 194.

³ Див.: Еременко, М. С. Право на справедливое судебное разбирательство в гражданском процессе: практика Европейского суда по правам человека [Текст] / М. С. Еременко // Рос. ежегодник гражд. и арбитраж. процесса. – 2004. – № 3. – С. 636–637.

Як справедливо зазначається в літературі, ухвалення судом рішення про визнання права власності на майно за певною особою означає, що в разі набрання рішенням законної сили всі інші особи презюмуються такими, що не є власниками того самого майна. Отже, якщо інша особа вважає себе власником цього майна, то для спростування вказаної презумпції дана особа повинна довести в суді, що саме вона, а не особа, вказана в судовому акті, є «справжнім» власником. Інакше ніхто, виключаючи хіба що саме цю особу, не має права вважати його власником. Аналогічною є ситуація з висновками суду щодо юридичної долі присудженого майна, дійсності угоди тощо¹.

Виходячи з цього іноді важко виділити коло суб'єктів, які хоча б гіпотетично можуть претендувати на право власності на майно, яке згідно з рішенням суду належить іншій особі.

На відміну від ЦПК України 1963 р., правом оскарження в наш час наділено, по суті, необмежене коло осіб. Це призводить до певних проблем тлумачення статей 292 та 324 ЦПК України. Труднощі виникають перш за все при визначенні тих критеріїв, якими потрібно керуватися при прийнятті скарг від осіб, які не брали участі в розгляді справи. У зв'язку з цим судам буває важко оцінити судові рішення з позиції того, чи зачіпаються в ньому права й обов'язки осіб, що не брали участі в розгляді справи.

На нашу думку, оскільки статті 292 і 324 ЦПК не обмежують коло суб'єктів права на оскарження судових рішень, то до суду зі скаргою може звернутися будь-яка особа, яка вважає, що її права порушені судовим актом. Причому звернутися з апеляційною або касаційною скаргою до суду може і той суб'єкт, який не брав участі у справі, але права якого прямо або опосередковано порушені названим актом правосуддя.

§ 3. Форми перегляду судових рішень

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає такі форми перегляду судових рішень, як апеляційний, касаційний та перегляд судових рішень Верховним Судом України. Поряд з цим цивільне процесуальне законодавство передбачає можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами.

¹ Див.: Приходько, И. А. Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы [Текст] / И. А. Приходько. – СПб. : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та : Изд-во юрид. фак. С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. – С. 590–651.

До компетенції судів апеляційної інстанції належить перегляд рішень місцевих судів та певного кола ухвал суду першої інстанції, що визначено ст. 293 ЦПК. До складу апеляційного суду входять судді, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, з числа яких призначаються голова суду та його заступники. В апеляційному суді, кількість суддів в якому перевищує тридцять п'ять, може бути призначено не більше трьох заступників голови суду. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з числа суддів цього суду. Поряд із розглядом справ в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства.

Судом касаційної інстанції у цивільному судочинстві є Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Коло об'єктів касаційного перегляду визначено ст. 324 ЦПК. До складу суду касаційної інстанції входять судді, обрані на посаду судді безстроково, з числа яких призначаються голова суду та його заступники. У касаційному суді з розгляду цивільних справ утворюються палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з числа суддів цього суду.

У Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ діє пленум для вирішення питань, визначених Законом «Про судоустрій і статус суддів» та Науково-консультативна рада. Поряд із переглядом цивільних справ в касаційному порядку, вказаний судовий орган аналізує судову статистику, визначає та узагальнює судову практику, надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції.

Найвищим судовим органом в Україні є Верховний Суд України. З урахуванням існуючої правової традиції та значущості правового статусу Верховного Суду України, діяльність Верховного Суду спрямовується на формування єдиної судової практики і відповідності актів правосуддя міжнародним зобов'язанням України. Підставами для пе-

редачі заяви або скарги до суду найвищої інстанції служитимуть забезпечення однамітності судової практики, необхідність тлумачення правової норми, застосування якої викликає складнощі, забезпечення публічних інтересів та інтересів суспільства.

Можливість існування «суду третьої інстанції», аналогом якої є Верховний Суд України, передбачається Рекомендацією № R(95) 5 від 7 лютого 1995 р. Вказана категорія судів не включає конституційні чи аналогічні суди. Винятковість можливості існування суду третьої інстанції обумовлена особливостями національного законодавства. Якщо буде визнано доцільним передбачити винятки з принципу двоінстанційності, такі винятки мають ґрунтуватися на законі та відповідати загальним принципам справедливості. При розгляді можливості застосування заходів, що стосуються судів третьої інстанції, державам слід мати на увазі, що справи вже пройшли слухання у двох інших судах. Скарги до суду третьої інстанції мають подаватися передусім у межах таких справ, які заслуговують третього судового розгляду, наприклад справ, які розвиватимуть право або сприятимуть однамітному тлумаченню закону. Їх коло може бути також обмежене скаргами по тих справах, які стосуються питань права, що мають значення для всього суспільства в цілому. Від особи, що подає скаргу, слід вимагати обґрунтування того, чим його справа сприятиме досягненню таких цілей¹.

З метою формування єдності судової практики Пленум Верховного Суду України п. 4 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» наділений повноваженням щодо дачі висновків відносно проєктів законодавчих актів, які стосуються судової системи та діяльності Верховного Суду України, а також приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Що стосується перегляду цивільної справи за нововиявленими обставинами, то ця форма перегляду не суперечить принципу правової визначеності і можлива за наявності певних підстав, передбачених процесуальним законодавством (ст. 361 ЦПК).

¹ Рекомендація № R (95) 5 Комітета міністрів державам-членам относительно введения в действие и улучшение функционирования систем и процедур обжалования в гражданских и торговых делах [Текст] : принята Ком. министров 7 февр. 1995 г. на 528-м заседании зам. министров // Рос. юстиция. – 1997. – № 10. – С. 4.

Питання для самоконтролю

1. Які є причини виникнення судових помилок?
2. Які судові помилки виправляються судами вищестоящих інстанцій?
3. У чому виявляється порушення єдності судової практики як різновид судових помилок?
4. Які помилки можуть виправитись тим судом, що їх припустився?
5. Право на оскарження судових рішень як елемент права на справедливий судовий розгляд.
6. Якою є функціональна компетенція суду апеляційної інстанції у цивільному судочинстві?
7. Які є функції суду касаційної інстанції у цивільному судочинстві?
8. Як застосовується принцип правової визначеності при перегляді судових рішень?
9. Якою є роль Верховного Суду України у цивільному процесі?

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

КУРС ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Підручник

За редакцією
професора ***В. В. Комарова***

*Затверджено Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Харків
«Право»
2011

Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як підручник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11-7431 від 09.08.2011 р.)
Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 9 від 22.04.2011 р.)

Рецензенти:

В. С. Зеленецький — доктор юридичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України;

О. І. Процевський — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правової дисципліни та міжнародного права Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Колектив авторів:

В. В. Комаров – передмова; § 1–2, 4–6 гл. I; § 3 гл. II; § 1–3, 5 гл. III; глави IV–VII; гл. IX (у співавт. із П. І. Радченком); гл. X (у співавт. із Н. Ю. Сакарою); глави XI–XII; гл. XIV (у співавт. із Г. О. Світличною); гл. XVI; гл. XIX (у співавт. із Н. Ю. Сакарою); гл. XX (у співавт. із О. В. Рожновим); глави XXI–XXII; § 5–6 гл. XXVI; гл. XXVII (у співавт. із П. І. Радченком); гл. XXXIX (у співавт. із В. В. Баранковою); гл. XL (у співавт. із В. В. Баранковою); гл. XLI (у співавт. із В. В. Баранковою); гл. XLII (у співавт. із В. В. Баранковою); гл. LII (у співавт. із В. В. Баранковою); гл. LIII (у співавт. із М. В. Жушманом); гл. LVI; В. А. Бігун – гл. XXV; глави XLIII–XLVII; В. В. Баранкова – § 3 гл. I; § 2, 6 гл. VIII; гл. XXXIX (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. XL (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. XLI (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. XLII (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. LI; гл. LII (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. LIII (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. LIV; К. В. Гусаров – § 1 гл. VIII; глави XXXIV–XXXVII; М. В. Жушман – глава LV (у співавт. із В. В. Комаровим); Д. Д. Луспенник – § 4 гл. III; § 3–5 гл. VIII; гл. XIII; гл. XV; гл. L; В. Ю. Мамницький – глави XXIII–XXIV; § 1–4 гл. XXVI; гл. XXXVIII; П. І. Радченко – гл. IX (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. XXVII (у співавт. із В. В. Комаровим); О. В. Рожнов – гл. XVIII; гл. XX (у співавт. із В. В. Комаровим); Г. О. Світлична – гл. XIV (у співавт. із В. В. Комаровим); § 2–5 гл. XXXI; глави XXXII–XXXIII; Д. М. Сибільов – гл. XLIX; Н. Ю. Сакара – § 1–2, 4 гл. II; гл. X (у співавт. із В. В. Комаровим); гл. XIX (у співавт. із В. В. Комаровим); І. В. Удальцова – глави XXVIII–XXX; § 1 гл. XXXI; А. В. Юдін – гл. XVII; Т. В. Комарова – § 5–6 гл. II; гл. XLVIII; І. Зарецька – § 5 гл. LVII; С. О. Кравцов – § 3–4 гл. LVII; Т. А. Цувина – § 1–2 гл. LVII

Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

ISBN 978-966-458-290-9

У підручнику на основі чинного цивільного процесуального законодавства України та судової практики розглядаються інститути цивільного процесуального права і проблеми їх застосування при здійсненні правосуддя в цивільних справах. В основу концепції курсу покладена теорія юридичного процесу як комплексної системи процесуальних проваджень, стадій та режимів, заснованих на конституційних засадах судочинства, загальноvizначаних принципах і нормах міжнародного права, які забезпечують доступність правосуддя і гарантії права на справедливий судовий розгляд, передбачених Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. За науковою і педагогічною традицією у курсі висвітлюються також питання несудових, альтернативних форм захисту цивільних прав, що відповідає науковій парадигмі широкого розуміння цивільного процесу як системи процедур розгляду цивільних справ не лише судами, а й іншими органами цивільної юрисдикції (третейськими судами, органами нотаріату тощо).

Для студентів, аспірантів і викладачів юридичних вузів і факультетів, а також працівників юридичних установ.

ББК 67.9(4УКР)310я73

© Комаров В. В., Бігун В. А.,
 Баранкова В. В. та ін., 2011
 © «Право», 2011

ISBN 978-966-458-290-9

Про авторів

- Комаров Вячеслав Васильович** – завідувач кафедри цивільного процесу, проректор Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», академік Національної академії правових наук України
- Бігун Віктор Анатолійович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Баранкова Вікторія Валеріївна** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Гусаров Костянтин Володимирович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», доктор юридичних наук
- Жушман Максим Вікторович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Луспенник Дмитро Дмитрович** – суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, доцент, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України
- Мамницький Валерій Юрійович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Радченко Петро Іванович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Роженів Олег Вікторович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Світлична Галина Олександрівна** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Сібільов Денис Михайлович** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Сакара Наталія Юріївна** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Удальцова Ірина Віталіївна** – доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Юдін Андрій Володимирович** – професор кафедри цивільного процесуального та підприємницького права Самарського державного університету, доктор юридичних наук
- Комарова Тетяна В'ячеславівна** – асистент кафедри міжнародного права та державного права зарубіжних країн Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук
- Зарецька Ірина** – старший радник з правових питань Спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Прозорість та ефективність судової системи України»
- Кравців Сергій Олександрович** – асистент кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
- Цувіна Тетяна Андріївна** – аспірантка кафедри цивільного процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»